

## Bojana Mirtič

Zavod za usposabljanje Janeza Levca, Ljubljana

# M O B I L N I S P E C I A L N I P E D A G O G - M O S T M E D Š O L O I N O T R O K O M S P O S E B N I M I P O T R E B A M I

Ne dolgo tega, me je moj trinajstletni sin vprašal: »Mami, kako veš, da si izbereš pravi poklic?« To vprašanje si najbrž zastavlja še marsikateri pubertetnik, pa tudi diplomiranec. Odgovor pa ti je dan šele po letih izkušenj pri delu, ki si ga izbereš. Od nekdanj me je kot magnet privlačilo vse, kar je bilo malo drugačno, kar je odstopalo in bilo posebno. Tudi sama sem bila menda že kot otrok »malo posebna« (to velja pravzaprav za vsakega), tako da sem s svojim drugačnim gledanjem na svet pogosto jezila svoje domače. Danes mi je zato toliko bolj v zadovoljstvo, da se je termin »otroci s posebnimi potrebami« prijel. Zame ima izrazito pozitiven predznak in v resnici potrjuje slogan »vsi drugačni-vsi enakopravni«. Moj poklic je edinstven, poseben in po 22 letih delovnih izkušenj z gotovostjo trdim, da sem si izbrala pravega. Še vedno čutim veliko povezanost z otroki, ki mi vloženo energijo na poseben način vračajo. Moja vloga zadnjih sedem let (kot mobilne specialne pedagoginje v osnovni šoli) pa mi ponuja prav posebno mesto kot strokovnjaku in kot človeku ter predstavlja zame velik izziv. Napake, krize in padci pa so tisti del naših življenj, brez katerih ne bi zaznali zadovoljstva. V šolskem letu 1994/95 je Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport začelo z organiziranim uvajanjem mobilne specialno-pedagoške službe za učence in učenke s težavami v razvoju in pri učenju v osnovni šoli. V okviru projekta so specialne pedagoginje s trdim delom in s svojo strokovno usposobljenostjo postavile temelje za svoje delo. Na temelju njihovih izkušenj so nastali tudi standardi in normativi za specialno-pedagoško pomoč v osnovni šoli. Nekatera področja Slovenije so začela z mobilno službo že leta 1992, Ljubljana s specializirano institucijo, t. j. z Zavodom za usposabljanje Janeza Levca, pa se je s štirimi mobilnimi specialnimi pedagoginjami priključila temu projektu v šolskem letu 1994/95. Tako sem postala del aktiva mobilne službe v Zavodu za usposabljanje Janeza Levca v Ljubljani. Ker sem po naravi opremljena z optimizmom in dinamičnostjo, pa tudi ljubiteljica razvijanja kvalitetne komunikacije, sem se prepustila adrenalinskemu naboju, ki sem ga začutila ob novem izzivu. Postala sem zunanja sodelavka v treh ljubljanskih

osnovni šolah z okolico. V svetu obstajajo različni modeli za delo z otroki s težavami v razvoju in pri učenju. Nosilec tega dela je defektolog oz. specialni pedagog, ki je najbolj usposobljen za to delo. Ta obravnava več otrok. Letno se število obravnavanih otrok giblje od 20 do 25. S temi otroki delam individualno in neposredno. V obdobju zadnjih let sem se pogosteje posluževala obravnave v dvojicah, saj se je ta oblika pri določenih otrocih izkazala kot ustrežnejša. Skupinske oblike ne uporabljam. Največkrat traja obravnava eno šolsko uro, včasih tudi manj, glede na kvaliteto, ki je še lahko dosežena. Občasno pomagam učencu tudi med poukom, v razredu.

### Kdo so otroci s specifičnimi učnimi težavami?

Pri specifičnih učnih težavah psihologi govorijo o disharmoničnem mentalnem razvoju. Torej gre v teh primerih za manj zrele, šibke ali pomanjkljive specifične sposobnosti. Te pomanjkljive sposobnosti vplivajo le na nekatere oblike učenja, na druge pa ne. Zato je učni uspeh selektiven. V klasifikaciji specifičnih razvojnih zaostankov so zajete motnje na naslednjih področjih: branje in pisanje, računanje, govor in jezik, učljivost, učna sposobnost, motorika ter mešane razvojne motnje. Med individualno obravnavo skuša specialni pedagog z otrokom obvladati snov, ki se je otrokovi sošolci uče v razredu, in pomaga otroku pri organiziranju samega sebe. Če ugotovi, da po določenem času otrok lahko sledi delu v razredu, ga pusti v razredu in mu le ob oviri, če se ta pojavi, ponovno priskoči na pomoč z individualno pomočjo. Koliko je tega dela, pri katerih predmetih in koliko časa, je različno od primera do primera. Pričakujemo, da bo večina teh otrok s pomočjo zmogla vsaj minimalni program, ki velja za določen razred in predmet.

### Odbira otrok – analiza otrokovega stanja – individualni programi

Otroka s težavami v razvoju in pri učenju odkrije največkrat učitelj, redko starši. Če starši s pisno izjavo, da se njihovega otroka vključi v specialnopedagoško obravnavo, soglašajo, mobilni specialni pedagog začne z analizo otrokovega stanja. Preveri motoriko, stanje



čutil, zaznavanje, orientacijo v prostoru in času, stranskost, govor in jezik, šolsko znanje in spretnosti (branje, pisanje, računanje, poznavanje okolja), vedenjske in odzivne značilnosti, socialno polje, močna področja, družinske možnosti, upošteva sporočene težave ter druge pomembne podatke. Po enem ali dveh mesecih omogoči vpogled v otrokove sposobnosti in funkcioniranje, da se zanj izdelata ustrezen individualni program za razred ali predmet. Statistika kaže, da je v osnovni šoli 15 odstotkov otrok z učnimi težavami. Za en del te skupine bodo od zdaj naprej morali poskrbeti učitelji sami. Pri drugem delu mu bodo pri obravnavi pomagali šolski svetovalni delavci. Pri tretjem delu, torej pri učencih s stalnimi in izrazitejšimi učnimi težavami, pa bi šoli morali pomagati specializirani strokovnjaki. Kar 19 osnovnih šol v Ljubljani in okolici je v preteklih obdobjih pokazalo izjemen interes za tovrstno vključevanje zunanjih strokovnjakov.

#### Pričakovani cilji pri mobilnem specialno-pedagoškem delu:

- prepoznati naravo motenj ter možnosti, katerih otrok doseže najboljše rezultate,
- izbirati specifične metode dela in pomoči pri obvladovanju šolske snovi,
- s podporo mobilnega specialnega pedagoga razvijati v otroku občutek varnosti,
- v okolju šole s seznanjanjem s problemi otroka ustvarjati strpnejši odnos do otrokovih težav in ustrežnejše ravnanje z njim pri večini teh otrok kompenzirati težave.

#### Vloga mobilnega specialnega pedagoga v osnovni šoli

Moje prve izkušnje na tem področju so povezane z mešanico čustev: jeze, ogroženosti, nemoči, obupa in stiska, saj sem si morala kot mobilna specialna pedagoginja svoj prostor v osnovni šoli še poiskati. Naloga ni bila preprosta. Tudi učitelji in svetovalni delavci so se istočasno soočali s svojimi dilemami ob mojem prihodu. Šele izkušnje in znanje na področju timskega dela in medsebojnega profesionalnega spoštovanja, empatija in razumevanje, nas je nagradilo s kvalitetnimi odnosi, ki so danes temelj za strokovno delo, še posebno s tistimi otroki, ki potrebujejo drugačne prijeme. Učinkovitost in smotrnost dela mobilnega specialnega pedagoga je bila evalvirana z vprašalniki. Vsi anketirani (ravnatelji, učitelji in mobilne specialne pedagoginje) so o mobilni specialni pomoči menili, da je izjemno učinkovita in da je prinesla številne pozitivne izide. Vsi učenci in učenke, vključeni v to pomoč, so napredovali bolj, kot je bilo

pričakovati. Enotna ugotovitev vseh pa je bila, da je pomoč ponujena v premajhnem obsegu. Učiteljice so bile s pomočjo izjemno zadovoljne in navdušene nad kolegicami »mobilkami« (dr. Majda Končar). Mobilne specialne pedagoginje smo si v osnovni šoli pridobile zaupanje in postale nenadomestljive strokovne sodelavke. To pa se je lahko zgodilo šele, ko so učitelji spoznali, da mobilni specialni pedagog ni oseba, ki bo »vtikala nos« v njihovo delo, ampak jim je lahko pomembna opora in svetovalec v položajih, ki jim niso kos. Zadnje se je najbolj pokazalo pri sodelovanju s starši. Učitelji priznavajo, da imajo premalo strokovnega znanja v komunikaciji s starši, kadar so otrokove težave večje.

#### Komunikacija: otrok – učitelj – starši

Biti otrok je lahko pogosto prava drama. Če si »bela vrana« v razredu, potem prav gotovo. Ko s kolegicami »mobilkami« pretresamo pomembne dileme in iščemo strokovno in osebno oporo druga v drugi, smo enotnih misli. Naše delo ima prav posebne razsežnosti. Predstavljamo nekakšen most k boljši naravnosti vseh soustvarjalcev učno-vzgojnega procesa. T. i. »belim vranam« v razredu smo v oporo, dajemo jim občutek varnosti in harmoniziramo njihovo samopodobo, ki je navadno zaradi ponavljajočih neuspehov izjemno slaba. Svoje sposobnosti otrok preprosto vrednoti po tem, kakšen uspeh doživlja pri šolskem delu. Zato sem si zastavila prioriteten cilj, in sicer razvijati kvaliteten stik z otrokom, saj le-ta vodi v uspešnejše učenje. Tudi starši se vse bolj vključujejo v učni proces. Vse več jih iz leta v leto, ki želijo biti poučeni, kako pomagati otroku, še preden so težave težje premagljive. Želijo biti navzoči pri individualnih obravnavah in želijo si napotkov za domov. Individualni pogovori z enim ali obema staršema so izkušnjsko ustrežnejši od razgovorov v razširjeni obliki, ko je prisotno več strokovnjakov naenkrat. Starši imajo pravico soodločati o ocenjevanju, usmerjanju njihovega otroka v različne programe, vendar pa je strokovnjak tisti, ki predlaga, predloge utemeljuje, jih usmerja in spodbuja medsebojno sodelovanje. Da bo to lahko strokovno opravil, mora imeti določeno znanje in spretnosti. Pomembno je, da starše spoštuje, upošteva njihova mnenja, pomisleke, predsodke, stališča in prošnje. Kadar otrok napreduje in več učencev sodi v to skupino, smo vsi zadovoljni. Če pa so težave izrazitejše, ko otrok ne dosega predpisanega minimalnega znanja, napotim starše in otroka v zunanjo institucijo. Do zdaj sem najbolj intenzivno sodelovala s Svetovalnim centrom v Ljubljani, pa tudi z nekaterimi MHO (Mentalno-higienski oddelek v zdravstvenih domovih). Vsako leto se v moji skupini otrok prešla povprečno 1 učenec v osnovno šolo s prilagojenim programom v Zavod za usposabljanje Janeza Levca. Običajno je mejnik



prešolanja predmetna stopnja. Z zunanjimi institucijami sodelujemo na timskih sestankih, kjer usklajujemo mnenja in sklepamo pomembne odločitve. Timsko delo z otroki, starši, učitelji v osnovni šoli ter zunanjimi institucijami postaja iz leta v leto kvalitetnejše. Težave, ki se porajajo, pa vsakogar od nas spodbujajo k še večji profesionalnosti in osebnostni rasti. Trenutno se ukvarjam z eno samo dilemo. Mobilni specialni

pedagogi s svojim delom pomagamo učencem na razredni stopnji, težave učencev na predmetni stopnji pa se pogosto nadaljujejo. Delno jim, vsaj nekaterim, pomagajo študenti prostovoljci, kar pa je vsekakor premalo. Verjetno pa moje razmišljanje o tem, da si bodo morali predmetni učitelji v bližnji prihodnosti pridobiti tudi znanje s področja otrok s posebnimi potrebami, ni osamljeno.



## **Borut Kožuh**

*Mladinski dom Jarše Ljubljana*

# PR O D U K C I J S K A Š O L A

## UVOD

Produksijska šola je javni vzgojni program na področju skrbi za otroke s posebnimi potrebami, natančneje – za mlade z motnjami v socialni integraciji. Ponudbo civilnih in javnih programov na tem področju dopolnjuje v vrzeli med t. i. ambulantnimi (različne oblike javne in civilne svetovalne pomoči) in rezidenčnimi (mreža javnih t. i. vzgojnih zavodov) programi v obliki dnevnega programa, ki bi ga v strokovni nomenklaturi na splošno najbolje označili kot relativno trajno socialnopedagoško krizno intervencijo za mlade v starosti med 15. in 18. letom s poudarjenimi težavami na področju osebnostnega razvoja.

## CILJNA POPULACIJA

V etiološkem smislu gre za ciljno populacijo otrok – žrtev nasilja, zanemarjanja, razvajanja in zlorabljanja (zlasti šole in družine), pri katerih v odraščanju v daljših časovnih rokih niso bile primerno zadovoljevane osnovne psihološke potrebe. Posledice teh razmer v odraščanju so v stroki najbolje opisane s pojmi čustvenih in vedenjskih težav oz. posebnosti.

V fenomenološkem smislu je ciljna populacija bistveno bolj pestra; od prezgodnjega zapuščanja rednega šolanja do različnih oblik avtoagresivnosti, od

ekperimentiranja s prepovedanimi drogami do radikalnih oblik pasivizacije, od delinkventnega vedenja do različnih biološko pogojenih motenj. Skupni imenovalec v večini primerov pa je prezgodnja prekinitev šolanja in nemoč, nesposobnost ali nepripravljenost staršev pri reševanju tako razvojnih težav otrok kot stopnjujočih se konfliktov v družini.

## CILJI

Osnovni cilj vzgojnega programa Produksijske šole je vedno pristopiti k reševanju povsem specifičnih osebnostnih težav. Vsi nadaljnji cilji so povsem podrejeni in jih je glede na posamičen primer možno povsem opustiti ali izrazito stopnjevati. Na najbolj splošni ravni pa vendarle lahko naštejemo naslednje:

- z organizacijo pouka, dela in življenja šole omogočiti doseganje uspehov, da bi razvili ustrežnejšo samopodobo;
- razvoj osebnostnih lastnosti, ki so potrebne za nadaljevanje šolanja ali za vstop na trg delovne sile (natančnost, odgovornost, zanesljivost, delno tudi delovne navade);
- razvoj spretnosti in delovnih operacij (zlasti sitotisk, modno oblikovanje in računalništvo),
- izboljšanje funkcionalne pismenosti kot podpora